

Dorota Garbicz*

Perswazyjność dyskursu poprawności politycznej z uwzględnieniem podłoża filozoficznego

Próba prezentacji zagadnienia poprawności politycznej wymaga wstępnego sprecyzowania jej zasięgu. Wskazane zjawisko charakteryzowane jest w dwojaki sposób:

- jako szczególna odmiana taktu, ściśle związana z pojęciem akceptowalności pewnych zachowań i wypowiedzi, bez uwzględnienia zapatrywań ideologicznych użytkownika języka oraz zakresu zachowań politycznie poprawnych¹;
- jako swoista odmiana grzeczności (w głównej mierze językowa, ale nie tylko), wyrosła z ideologii liberalnej, narzucająca określone zachowania² wobec grup mniejszościowych (szczególnie mniejszości etnicznych i seksualnych).

Pierwszą perspektywę określić można jako synchroniczną, koncentrującą się na aktualnym obrazie poprawności politycznej (w szczególności w jej polskiej odmianie). Podejście to nie uwzględnia procesu kształtowania zjawiska oraz nie wyjaśnia różnicy terminologicznej – czym różni się poprawność polityczna od grzeczności językowej³. Zaletą takiego podejścia jest wyeksponowanie faktu, że analogiczne mechanizmy są widoczne u potencjalnych przeciwników politycznych – nie tylko liberałowie, ale i konserwatyści wskazują na pożądane i nieodpowiednie zachowania komunikacyjne⁴. Wymaga to jednak znacznego poszerzenia całego terminu *political correctness*.

* Mgr, Instytut Filologii Polskiej, Uniwersytet Wrocławski, e-mail: dorota.garbicz@gmail.com.

1 Por. A. Awdiejew, *Poprawność polityczna*; G. Habrajska, *Poprawność polityczna*; M. Tokarz, *Polityczna poprawność*, [w:] *Poprawność polityczna*, red. G. Habrajska, Łask 2006, s. 9–11, 15–20.

2 Za przykład zachowań wykraczających poza obszar języka może posłużyć rozporządzenie prezydenta USA Baracka Obamy w sprawie korzystania z toalet, prysznicy i innych tego typu pomieszczeń przez uczniów zgodnie z płcią, z którą się identyfikują.

3 Zjawisko grzeczności językowej najkrócej określić można jako zachowania językowe i niejęzykowe, z których nie wypada zrezygnować w danej sytuacji komunikacyjnej. Por. M. Marcjanik, *Grzeczność w komunikacji językowej*, Warszawa 2007, s. 8.

4 Prezentowany tekst przyjmuje elementarny podział na moralność liberalną i konserwatywną, przejęty z teorii sześciu filarów moralności Jonathana Haidta. Rozgraniczenie to nie oznacza,

Ujęcie drugie można nazwać diachronicznym, ukazującym polityczną poprawność w kontekście historycznej ewolucji oraz jej związek z podłożem ideologicznym. Podejście takie odznacza się dużo większą frekwencją wśród różnych prac odnoszących się do zjawiska *political correctness*⁵. Perspektywa ta pozwala wyjaśnić kategorię potępienia nietaktownych wypowiedzi na określone tematy (np. sprawy dotyczące mniejszości) oraz pobłażliwość w przypadku innych (np. kwestie dotyczące większości). Niniejszy tekst przyjmuje właśnie tę perspektywę opisu zjawiska poprawności politycznej.

Definicje politycznej poprawności różnią się między sobą w zależności od prywatnego stosunku definiującego do omawianego zjawiska, a część z nich staje się wyrazem przekonań autora. Za przykład może posłużyć definicja ze *Słownika wydarzeń, pojęć i legend XX wieku*, gdzie poprawność polityczna opisana jest jako:

postmarksistowski, lewicowy kodeks polityczny, łączący składniki feminizmu, antyrasizmu i innych liberalnych doktryn, powstały w 1984 r. w USA, nakazujący unikanie słów lub czynów mogących wyrażać dyskryminację lub uprzedzenie w stosunku do osób różniących się pod względem rasy, płci, orientacji seksualnej, klasy, mniejszości narodowej, a zwłaszcza do kobiet, Murzynów, homoseksualistów, lesbijek, ludzi otyłych, brzydkich, starych⁶.

Powyzsza charakterystyka wywołuje negatywne skojarzenia przez użycie wyrazów kojarzących się z ograniczeniem wolności – „kodeks”, „nakazujący”. Ponadto swoista wyliczanka umieszczona na końcu definicji nosi znamiona potoczności i wywołuje efekt komiczny przez umieszczenie w jednym ciągu zarówno ogólnych kategorii, jak i szczegółowych kolokwialnych określeń – ludzie brzydki, starzy. Ponadto niejasne oddzielenie homoseksualistów od lesbijek oraz umieszczenie daty, bez wskazania na okoliczności powstania omawianego zjawiska, odejmuje wiarygodności konstruowanej definicji.

Uwzględniając zarówno istotne informacje zawarte w subiektywnych charakterystykach poprawności politycznej, jak i opisach o charakterze czysto informacyjnym, można wskazać pewne elementy wspólne dla obu typów. Najogólniej rzecz ujmując, poprawność polityczna (ang. *political correctness*) to zasada unikania w dyskursie

że istnieją tylko dwa jednoznacznie określone typy ludzi, ale że ich ukierunkowanie światopoglądowe bliższe jest jednemu z nich.

5 Por. J.F. Jacko, *Semiotyczne aspekty poprawności politycznej*, [w:] *Poprawność polityczna*, s. 33–35; M. Kacprzak, *Pułapki poprawności politycznej*, Radzymin 2012; D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Językowy kodeks poprawności politycznej a kultura języka*, [w:] *Polskie dźwięki, polskie słowa, polska gramatyka (system – teksty – norma – kodyfikacja)*, red. B. Pędzich, D. Zdunkiewicz-Jedynak, Warszawa 2011, s. 61–64.

6 *Poprawność polityczna*, [w:] W. Kopaliński, *Słownik wydarzeń, pojęć i legend XX wieku*, Warszawa 2000.

publicznym obraźliwych zwrotów i sformułowań oraz zastępowania ich określeniami neutralnymi. Charakterystyczną cechą tego zjawiska jest brak skodyfikowanego i spójnego zbioru zasad, których przestrzeganie regulowałaby konkretna instytucja. Poprawność polityczną należy nazwać zjawiskiem społecznym, przejawiającym się w dyskursie publicznym. Zarówno omówienia ukierunkowane światopoglądowo, jak i te neutralne⁷, niejednokrotnie wskazują, z dyskryminacją na jakim tle poprawność polityczna walczy – rasowym, etnicznym, seksualnym, płciowym, religijnym. Podana definicja jest powierzchowna i nie obrazuje zjawiska *political correctness* w sposób pełny i wyczerpujący, służy ona jedynie zarysowaniu omawianego terminu.

Większość badaczy oraz komentatorów politycznej poprawności wskazuje na jej zakorzenie w myśli liberalnej. Dla ukazania wyraźnej zależności między tymi dwoma pojęciami, warto przytoczyć teorię Jonathana Haidta, traktującą o źródłach ludzkiej moralności. Amerykański psycholog wskazuje sześć fundamentów, na których może być zbudowana moralność, przy czym nie wszystkie muszą odgrywać równą rolę. Są to kolejno: troska/krzywda, sprawiedliwość/oszustwo, lojalność/zdrada, autorytet/bunt, świętość/upodlenie, wolność/ucisk. Każdy ze wskazanych filarów wyewoluował na drodze przystosowania ludzi do życia w społeczności.

- 1) Troska/krzywda – to odpowiedź na adaptacyjne wezwanie zapewnienia opieki bezbronnemu potomstwu. Jest źródłem wrażliwości na oznaki cierpienia i potrzebę pomocy. Za jego sprawą potępia się okrucieństwo i opiekuje doznającymi krzywdy⁸.
- 2) Sprawiedliwość/oszustwo – pierwotnie powstał wskutek potrzeby czerpania korzyści ze współpracy bez narażania się na bycie wykorzystanym. Z czasem fundament ten przekształcił się, przenosząc punkt ciężkości ku proporcjonalności. W wyniku tego wymaga się kar dla oszustów oraz nagradzania dobrych obywateli, proporcjonalnie do uczynków⁹.
- 3) Lojalność/zdrada – powstał w wyniku adaptacyjnego wyzwania tworzenia i utrzymywania koalicji, które umożliwiłyby odpieranie zagrożeń i ataków konkurencyjnych grup. Uwrażliwia na oznaki lojalności innych osób, nakazując nagradzanie lojalnych członków grupy oraz odrzucanie zdradzających¹⁰.
- 4) Autorytet/bunt – wyewoluował w reakcji na wyzwanie budowania opłacalnych zależności na płaszczyźnie społecznej hierarchii. Powoduje on wyostrenie uwagi na przejawy społecznej pozycji oraz na zachowania jej adekwatne¹¹.

⁷ Por. *Poprawność polityczna*, [w:] *Wielki słownik wyrazów obcych*, red. M. Bańko, Warszawa 2005.

⁸ J. Haidt, *Prawy umysł. Dlaczego dobrych ludzi dzieli religia i polityka?*, przekł. A. Nowak-Młyniowska, Sopot 2014, s. 181–185.

⁹ Tamże, s. 186–189.

¹⁰ Tamże, s. 191–192.

¹¹ Tamże, s. 195–196.

5. Świętość/upodlenie – związany jest z funkcjonowaniem człowieka jako wszystkożercy i koniecznością życia w świecie pełnym patogenów i pasożytów. W skład jego wchodzi behawioralny system odpornościowy, który może wzbudzać ostrożność wobec różnych obiektów i zagrożeń o symbolicznym charakterze. Przyczynia się to do irracjonalnego wartościowania pewnych obiektów, co ma niebagatelne znaczenie dla integralności grup¹².
6. Wolność/ucisk – wywołuje wyczerpanie na symptomy prób zdominowania innych, wzbudzając niechęć. Dzięki niemu rodzi się pragnienie integracji i wspólnego zwalczania tyranii¹³.

Moralność liberalna bazuje na trzech spośród sześciu wspomnianych filarów, przy czym najsilniej opiera się na fundamencie odnoszącym się do poczucia troski i krzywdy. Obarczanie winą ofiar za problemy, z którymi się borykają lub demonstrowanie uprzedzeń wobec grup pokrzywdzonych wywołuje gwałtowną reakcję sprzeciwu u osób o moralności liberalnej. Nieco mniejsze znaczenie ma fundament wolność/ucisk. Trzeci w kolejności co do ważności jest fundament sprawiedliwość/oszustwo. Pozostałe trzy nie są kategorycznie odrzucane, jednak liberałowie podchodzą do nich z rezerwą, nie nadając im większego znaczenia. Natomiast moralność konserwatywna opiera się w równym stopniu na każdym z sześciu wskazanych filarów¹⁴.

Ideologicznych źródeł poprawności politycznej upatruje się często w marksizmie kulturowym. Część badaczy sięga jednak dalej, widząc intelektualne podwaliny w filozofii Oświecenia i myśli francuskich utopistów. Mentalność poprawności politycznej ma najwięcej czerpać ze światopoglądu Jean-Jacquesa Rousseau. Samo powoływanie się na autorytety myśli oświeceniowej jest perswazyjne dla zwolenników myśli liberalnej ze względu na ideały wolności i równości, wypływające z ducha wspomnianej epoki. Można to uznać za przykład pozamerytorycznego *argumentum ad verecundiam*, którego siła przekonywania jest znacząca.

Zasadniczą wartością dla filozofii *political correctness* jest opracowana przez Rousseau umowa społeczna. Mówi ona o całkowitym oddaniu się każdej osoby pod naczelną kierownictwo woli powszechnej (tj. całej społeczności). Wszelkie nadużycia tej sytuacji ma wykluczać fakt, że każda osoba oddaje się w zupełności, a więc sytuacja jest równa dla wszystkich i w niczym interesie nie leży czynienie jej uciążliwą dla innych¹⁵. Teoria ta podbudowana jest przekonaniem o pierwotnej naturze człowieka jako istoty dobrej i szlachetnej¹⁶. Ta utopijna wizja stanowi przesłankę dla obrazu

¹² Tamże, s. 201–202.

¹³ Tamże, s. 231–232.

¹⁴ Tamże, s. 380.

¹⁵ J.J. Rousseau, *Umowa społeczna*, przeł. A. Peretiatkiewicz, wyd. 5 popr. i uzup., Kęty 2002, s. 19.

¹⁶ Tamże, s. 12.

poprawnie politycznego społeczeństwa, które może wyeliminować tzw. mowę nienawiści i stworzyć świat bez dyskryminacji i nierówności. Założenie takie uwypukla ważną cechę politycznej poprawności – jej społeczny charakter, zgodnie z którym nie podlega ona kontroli konkretnej instytucji i opiera się na domyślnych normach. Jednym z pierwszych, bardzo sugestywnych założeń traktatu *Umowa społeczna* jest wolność wpisana w naturę człowieka¹⁷. Hipoteza ta trafia bezpośrednio w drugi co do ważności filar moralności liberalnej – wolność/ucisk.

Krytycy poprawności politycznej często utożsamiają ją z marksizmem kulturowym, który ma być ideologią zmierzającą do zdobycia władzy przez rewolucję kulturową¹⁸. Zrównanie takie niejednokrotnie przypomina konstruowanie teorii spiskowej, gdzie pewna grupa ludzi próbuje przejąć władzę nad społeczeństwem przy pomocy doktryny marksistowskiej. Spojrzenie takie wskazuje, że w wyniku niepowodzenia ogólnoswiatowej rewolucji o materialnym podłożu, podjęto decyzję o przeniesieniu rewolucji na grunt kultury, a sama poprawność polityczna ma być współczesną formą marksizmu kulturowego. To mało wiarygodna hipoteza, zakładająca istnienie bliżej nieokreślonej grupy interesu, zmierzającej do zdobycia władzy nad światem. Bardziej przekonujące będzie uznanie, że polityczna poprawność w dużej mierze wyrosła na fundamencie marksistowskich badań nad rolą kultury w perspektywie przemian społecznych.

Marksizm wskazywał wyraźny podział społeczeństwa na uciskających i uciskanych – podział ten widoczny jest w założeniach *political correctness*, gdzie ludzie dzielą się na dyskryminowanych i dyskryminujących. Podwaliny pod program marksizmu opierający się na kulturze stworzyli dwaj teoretycy wspomnianej doktryny – Włoch Antonio Gramsci i Węgier György Lukács. Bardzo ważnym dla poprawności politycznej założeniem jest teza sformułowana przez Gramsciego, wskazująca na źródło ucisku społeczeństwa, którym nie jest przemoc zewnętrzna, lecz kultura burżuazyjna. Właśnie ta kultura dostarcza kategorii i pojęć, przy pomocy których jednostka myśli, wartościuje i osądza rzeczywistość. Dopóki jednak społeczeństwo posługuje się tymi kategoriami, zmiany są niemożliwe. Największą siłą wiążącą społeczeństwo w zastanych normach ma być chrześcijaństwo za sprawą jednorodnej kultury oraz niezgodności idei buntu z wiarą chrześcijańską¹⁹. W poprawnych politycznie działaniach widać osłabianie pozycji chrześcijaństwa. Apologeci chrześcijańscy widzą w tym celowe działanie, mające na celu obalenie chrześcijańskiej kultury. Wydaje się jednak, że chodzi raczej o przełamanie dominacji jednych wpływów kulturowych, aby znieść podział na dominujących i zdominowanych, co ma być drogą do powszechnej równości (czyli podstawowego założenia *political correct-*

¹⁷ Tamże, s. 11–12.

¹⁸ Por. J. Witek, Z. Żmigrodzki, „Polityczna poprawność” w III Rzeczypospolitej, Radom 2003; M. Kacprzak, dz. cyt.

¹⁹ M. Kacprzak, dz. cyt., s. 56.

ness). Drogą do obalenia kultury Zachodu ma być opanowanie wszystkich sfer życia człowieka za pomocą instytucji, które mają największy wpływ na jego kształtowanie: Kościoła, szkoły, wojska, różnych stowarzyszeń i grup. Służyć temu miała ciągła krytyka tych instytucji oraz kreowanie kontrinstytucji i idei stanowiących alternatywę dla istniejącego systemu. Gramsci twierdził, że dla osiągnięcia tego celu konieczna jest współpraca z niekomunistycznymi ugrupowaniami lewicowymi, m.in. ruchami feministycznymi, organizacjami ochrony środowiska, ruchami obrony praw obywatelskich²⁰. Odrzucając wspomniane wcześniej teorie spiskowe, należy widzieć pokrewne obszary działania poprawności politycznej oraz marksizmu kulturowego w obszarze wskazanych instytucji. Spośród poglądów Lukácsa najistotniejsza dla idei *political correctness* wydaje się być koncepcja moralności. Węgierski marksista twierdził, że nie istnieje uniwersalna moralność i etyka, ponieważ są one zależne od kontekstu historycznego. Prawda i wartości są subiektywne i zależne od sytuacji danego społeczeństwa²¹. Zaprezentowany relatywizm staje się wręcz konieczny dla wizji poprawnego politycznie społeczeństwa, które jest maksymalnie różnorodne, a przy tym wszyscy pozostają sobie równi. Taka wizja moralności wpisuje się w liberalny światopogląd, gdzie głównym wyznacznikiem tego, co moralne jest krzywda – niemoralne jest to, co może szkodzić innym.

Związek z ukształtowaniem omawianego zjawiska miała również tzw. szkoła frankfurcka, która przejęła spuściznę po kulturowych marksistach. Szkoła frankfurcka to potoczna nazwa grupy myślicieli skupionych wokół frankfurckiego Instytutu Badań Społecznych. Została założona w 1923 roku przez lewicujących niemiecko-żydowskich intelektualistów, a jej zamierzeniem było rozwinięcie krytycznej teorii dotyczącej społecznych sprzeczności nowoczesnego kapitalizmu. Wśród wybitnych uczonych związanych ze szkołą frankfurcką najbardziej znani są: Max Horkheimer, Theodor Adorno, Herbert Marcuse. Początkowo podejmowali oni w swych dociekaniach problematykę ruchu robotniczego. Z czasem badania przesunęły się w kierunku grup (zdaniem naukowców) bardziej uciemionych²². Frankfurtczycy, chcąc stworzyć nowe wolne społeczeństwo, musieli pokonać poważną trudność – przełamać u ludzi nieświadomość zniewolenia. Potępiając poszczególne elementy kultury (np. tradycyjny model rodziny, religię), stworzyli krytyczną teorię, której zadaniem było poddanie negatywnej ocenie istniejącego systemu społecznego przez wskazanie jego rozbieżności z najistotniejszymi potrzebami ludzkimi. Miało to doprowadzić ludzkość na wyższy poziom świadomości. Frankfurtczycy kwestionowali uniwersalność pragnień i tęsknot człowieka, a cechy jednostek i grup społecznych miały zależeć od zmiennych okoliczności ich życia. Pogląd ten znajdzie odzwierciedlenie w poprawnym politycznie tłumaczeniu pew-

²⁰ Tamże, s. 57–58.

²¹ Tamże, s. 65.

²² Tamże, s. 67.

nych niestandardowych zachowań poszczególnych osób okolicznościami, jakie je uwarunkowały, a nie intencją działania. Innym postulatem szkoły frankfurckiej było uznanie religii, zakładającej szczęście po śmierci, za wytwór społeczny, który stanowi wynik niezadowolenia z życia na ziemi. Mechanizmy wprowadzające powszechną równość mają znieść potrzebę odwoływania się do Absolutu. *Political correctness* wydaje się odzwierciedleniem tego poglądu, ponieważ zakłada stworzenie świata pozbawionego nieszczęść i cierpienia, zastępując w ten sposób religię. Innym elementem krytykowanym przez frankfurckich intelektualistów było tradycyjne wychowanie, które według nich jest opresyjne, hamuje rozwój i odbiera dziecku naturalną wolność. Przymusowe narzucenie bezwzględnie wypełnianych obowiązków prowadzi do powielania zastanych wzorców struktur ucisku, które uniemożliwiają społeczeństwu wyjście ze stanu dominacji i uległości²³. Poprawność polityczna zaadaptowała również konieczność zmian w wychowywaniu młodych pokoleń oraz potrzebę wprowadzenia zmian w życiu rodzinnym.

Teoria krytyczna przeżyła swój rozkwit w latach sześćdziesiątych w Stanach Zjednoczonych za sprawą też, które opracował Marcuse. Głosił on konieczność rewolucji prowadzącej do stworzenia cywilizacji uwolnionej od ucisku, osiągnięcie „doskonałej wolności”, która pozwoli jednostce na „bycie sobą”, wolne od jakichkolwiek nacisków. Mianem wolności określał brak jakichkolwiek represji. Marcuse poszukiwał metody na stworzenie „cywilizacji nierepresywnej, opartej na całkowicie odmiennej relacji między człowiekiem a przyrodą i zupełnie odmiennych więzach egzystencjalnych”²⁴. Taka koncepcja indywidualności, wolności jednostki i relacji do przyrody wpisuje się w moralność liberalną i obejmuje dwa jej filary – troska/krzywda i wolność/ucisk. Wizja ta jest bardzo sugestywna dla idei poprawności politycznej i wpasowuje się doskonale w utopijną koncepcję społeczeństwa składającego się z nieograniczenie wolnych, równych sobie i maksymalnie tolerancyjnych jednostek, wyzutych ze wszelkich objawów dyskryminacji.

Marcuse postulował odrzucenie chrześcijańskiej moralności, wspierając swą hipotezę o teorię psychoanalizy Zygmunta Freuda. Słynny psychoanalityk wskazywał na dominację Erosa (popędu seksualnego) nad Tanatosem (popędem śmierci). Frankfurcki uczyony, bogatszy o doświadczenie dwóch wojen światowych, widział tę sytuację odwrotnie. W celu uniknięcia zagłady należy wyzwolić Erosa, aby mógł zdominować popęd śmierci. Jednak kultura przesiąknięta duchem chrześcijańskiej moralności, zamknięta w odtwarzanym przez pokolenia patriarchalnym schemacie, stawiająca człowiekowi granice, skrzępowała Erosa na tyle, że nie jest w stanie zdominować Tanatosa. W celu ratowania ludzkości przed unicestwieniem należy odrzucić chrześcijańskie wzorce kulturowe i wyzwolić hamowane

²³ Tamże, s. 68–71.

²⁴ Tamże, s. 74.

popędy na drodze rewolucji obyczajowej i seksualnej²⁵. Poprawny politycznie dyskurs, choć nie sięga do psychoanalizy Freuda, to postuluje odrzucenie moralności chrześcijańskiej i ograniczeń seksualności z niej wynikających.

Dyskurs poprawności politycznej, opierając się na filozofii francuskiego Oświecenia, marksizmu kulturowego i dokonaniach szkoły frankfurckiej, przeszczepia na swój grunt ich perswazyjność. Przede wszystkim jest to niezadowolone z dotychczasowego układu społecznego i odwoływanie się do pokrzywdzonych grup, aby zdobyć ich aprobatę. Wskazywanie na niesprawiedliwość dotychczasowego obrazu społeczeństwa połączone jest z krytyką chrześcijańskich tradycji. Poprawność polityczna sprzeciwia się takim elementom chrześcijańskiej obyczajowości, jak odrzucanie związków jedno- i dwupłciowych, brak akceptacji dla osób transseksualnych czy forsowanie nadrzędnej roli kobiety jako żony i matki. Nie można jednak uznać działań politycznie poprawnych za spisek mający na celu destrukcję chrześcijańskich wartości. Chodzi raczej o zniwelowanie jednych wpływów kulturowych dla propagowania różnorodności. Innym elementem przejętym przez polityczną poprawność jest wiara w możliwość stworzenia świata doskonałego, wyzwolonego od ucisku i cierpienia. Społeczeństwo winno dbać o dobro wspólne, a każdy człowiek stanie się w pełni wolny i równy. Problematiczne jest jednak niedookreślenie terminów „wolność” i „równość”, które bez usytuowania w kontekście stają się wartościami abstrakcyjnymi. Specyficzne w dyskursie *political correctness* jest stosowanie ogólnych pojęć, co zbliża cały dyskurs raczej do pewnej ideologii niż konkretnego zbioru norm grzecznościowych.

Bibliografia

- Haidt J., *Prawy umysł. Dlaczego dobrych ludzi dzieli religia i polityka?*, przeł. A. Nowak-Młynikowska, Sopot 2014.
- Kacprzak M., *Pułapki poprawności politycznej*, Radzymin 2012.
- Poprawność polityczna*, red. G. Habrajska, Łask 2006.
- Poprawność polityczna*, [w:] W. Kopaliński, *Słownik wydarzeń, pojęć i legend XX wieku*, Warszawa 2000, s. 326.
- Poprawność polityczna* [w:] *Wielki słownik wyrazów obcych*, red. M. Bańko, Warszawa 2005, s. 998.
- Rousseau J.J., *Umowa społeczna*, przeł. A. Peretiatkowicz, wyd. 5 popr. i uzup., Kęty 2002.
- Strinati D., *Wprowadzenie do kultury popularnej*, przeł. W.J. Burszta, Poznań 1998.
- Witek J., Żmigrodzki Z., „*Polityczna poprawność w III Rzeczypospolitej*”, Radom 2003.
- Zdunkiewicz-Jedynak D., *Językowy kodeks poprawności politycznej a kultura języka*, [w:] *Polskie dźwięki, polskie słowa, polska gramatyka (system – teksty – norma – kodyfikacja)*, red. B. Pędzich, D. Zdunkiewicz-Jedynak, Warszawa 2011, s. 61–64.

²⁵ Tamże, s. 75.

Dorota Garbicz

Perswazyjność dyskursu poprawności politycznej z uwzględnieniem podłoża filozoficznego

Streszczenie

W części wstępnej artykuł pokrótce zarysowuje problem z jednoznaczną definicją pojęcia „poprawność polityczna”. Wskazany zostaje podział na dwa podstawowe sposoby ujmowania tematu. Następnie zaprezentowane zostaje osadzenie głównego zagadnienia w teorii fundamentów moralnych według Jonathana Haidta. Na dalszym etapie przeanalizowane zostają elementy wspólne idei politycznej poprawności oraz filozofii Jean-Jacquesa Rousseau, szkoły frankfurckiej oraz marksizmu kulturowego.

Słowa kluczowe: poprawność polityczna, marksizm kulturowy, szkoła frankfurcka, Jean-Jacques Rousseau, liberalizm, konserwatyzm

The Persuasion of Discourse of Political Correctness with Regard to the Philosophical Foundation

Summary

In the introductory section, the article describes the problem with a clear definition of the political correctness. It shows the split into two ways of presenting the subject. Then the main theme of Jonathan Haidt's theory of moral foundations is presented. At the next stage are analyzed common elements of the idea of political correctness and the philosophy of Jean Jacques Rousseau, the Frankfurt school and Marxist culture.

Keywords: political correctness, cultural Marxism, Frankfurt School, Jean Jacques Rousseau, liberalism, conservatism

Dorota Garbicz – absolwentka filologii polskiej na Uniwersytecie Wrocławskim, specjalność retoryka stosowana; od 2016 r. doktorantka w Zakładzie Językoznawstwa Stosowanego. Pracuje nad dysertacją na temat retorycznej zasady stosowności we współczesnej polszczyźnie, z uwzględnieniem poprawności politycznej jako szczególnej odmiany *decorum*. Obszary zainteresowań naukowych to retoryka stosowana oraz kultura żywego słowa.